

FORUM

LGBTIQ* identitet – kako ga žive hrvatski umjetnici? Razgovor sa Sonjom Hranjec

Autor/ica Tihomir Babić Objavljeno: 2. srpnja 2021.

◆ Tema: intervju Sonja Hranjec super vili LGBTIQ umjetnici
Abergaz LGBTIQ* identitet – kako ga žive hrvatski umjetnici

Foto: Ivana Vidović

U seriji tekstova Crol.hr vam donosi razgovore s hrvatskim umjetnicima. Razgovarat ćemo o njihovom LGBTIQ* identitetu, njegovom povezanošću s kreativnim izražavanjem i prijemu kod publike.

Prvi razgovor vodio sam sa **Sonjom Hranjec**, poznatoj na zagrebačkoj alternativnoj i punk-sceni još od 2006. kada je osnovala bend Abergaz, koji živi i danas. Pojavljivala se i u elektro-pop izdanju kao **Faraon Slavko**. Osim muzikom, bavi se i izradom video-igara. Već prva video-igra, napravljena u suradnji s Ivanom Vidović, profesoricom filozofije i sociologije, privukla je pozornost hrvatskih medija. Riječ je o 2-D igrici **Super Vili** u kojoj Vili, zna se koji, junački gazi viruse i beskompromisno gomila zalihe toaletnog papira, koji dobro dođe u svakoj situaciji.

Na pank-sceni tvoj bend Abergaz ima već i kulturni status. Postojite još od 2006. godine, snimili ste 10 mainstream albuma. Je li to još uvijek bend ili radiš solo?

– Da, Abergaz postoji od 2006. Radim solo već dvije godine, sve sama sviram i snimam. Bilo je već i prije izdanja albuma gdje sam sve solo radila. Prvi put sam 2013. na albumu **"Sagorijevanje apatije"** sve solo snimila. I to se pokazao kao jedan od najuspješnijih EP-jeva, barem što se tiče feedbacka publike. Dalje sam sama snimila **"Gušenje robovlasničkog rada (GRR)"** iz 2019., pa **"Igra preživljavanja"**, onda **"Sonyaphobia (Part 1 i Part 2)"**, a sada i album iz 2021. **"Odu živci"**. Recimo, prethodni "Igra preživljavanja" je sniman djelomično i u mom autu. Nisam imala gdje biti kad je bio potres, tako da su, recimo, na stvari "Pakao" snimani vokali u autu.

"Sonyaphobia (Part 1)" sam objavila s "The Harness", odnosno Filipom iz Beograda koji isto sve radi sam, kao i ja. To je split album koji je zapravo prvi queercore split ex-Yu album ikad na ovim prostorima. Izašlo je na CD-u i kazeti. Za vinil nemam para, a on je svoj najnoviji EP objavio i na 15ak 7-inčnih ploča. Nije ni ovo bila nekakva velika tiraža. Mislim da je bilo 30-40 kazeta i 50 CD-a.

A koncerti?

– Imala sam dosta koncerata. Od osnivanja benda 2006. do danas imam preko 400 koncerata. Kombinirano, što po ex-Yu, što po Europi. Konkretno mi je najdraži koncert bio ovaj zadnji, u Beogradu, 20.2.2020. Taman prije pandemije u AKAB Okretnici, cijeli mood te večeri je bio totalni pank. Baš jedan od najdražih koncerata ikada.

Do pandemije, **nekih deset godina mi je bio prosjek da imam dva-tri koncerta mjesečno**. To mi je jako puno značilo. I cijeli život i poslove sam si posložila u skladu s tim. Bilo mi je čak i odd jobove lakše raditi tada. Bila je, koliko god mala, gotovo uvijek i neka pinka od toga. To mi je bio normalan modus operandi. Ja nisam imala pravi live od ovog koncerta u Beogradu i moram reći da to jako osjetim i na svom psihičkom stanju i općenito što se tiče izvršavanja nekih svakodnevnih obaveza. Osjetim koliko mi je lakše kad imam koncerte jer sam naprosto tako naučila živjeti. To sam ja.

Kako i većina druge djeca kad počinju otkrivati svoje rodne identitete, tako sam otkrila svoj i ja. Ali sam vrlo brzo dobila packu da šutim o tome. Od matere. Dobro se sjećam tog dana kad sam shvatila da sam cura. Imala sam četiri godine

Broj tvojih koncerata čini mi se fascinantan. Pank-scena potpuno je nevidljiva u mainstreamu, a redovno imate koncerte. Imate svoju publiku.

– Da, obično to bude po 50 ljudi po koncertu. Ali opet mi je drago kad vidim da ih je pet nakon toga napravilo bend. Kad znam da im je pomoglo kad su vidjeli nas ili bendove s kojima sviramo. Bude i loših koncerata gdje bude petero ljudi. Ali bude i onih gdje bude i 200 ljudi. Svejedno, uvijek pičiš isto, uvijek ideš na najjače. **Meni muzika nikad nije bila samo entertainment**. Ima i odgojnu svrhu, služi i kao ventilacija, svašta nešto može biti. Naprosto, nešto što izbaciš, koju god muziku da radiš, ako je od srca, ako je nešto s čim se ti možeš osobno povezati, znači da ima smisla ono što radiš. Utječeš li na jednu osobu ili dvjesto ljudi, nije bitno. Bitno je prije svega da li to tebi valja. Ako tebi valja, to će netko već prepoznati. Bilo to pedeset pravih fanova ili pet hiljada. Ta muzika mi je stvarno način života. Naprosto, moj način komunikacije sa svijetom i sa samom sobom.

Neki mi kažu da sam možda malo previše kritična prema cijeloj sceni pa da zato nemam nastupa. Mislim, zašto onda uopće da nastupam za takvu scenu?

U pjesmi "Sonjin bluz" iz 2013. pjevaš o sebi kao trans ženi. Kad si shvatila da si trans?

– Kako i većina druge djeca kad počinju otkrivati svoje rodne identitete, tako sam otkrila svoj i ja. Ali sam vrlo brzo dobila packu da šutim o tome. Od matere. Dobro se sjećam tog dana kad sam shvatila da sam cura. Imala sam četiri godine. Osjećala sam se nenormalno opušteno. A ja sam većinu dana napeta sa sobom. Mislim da se i sad to primijeti. Lijepo sam se igrala, i s dečkima, i s curama, i nekako mi je baš došlo razmišljanje, da zašto ja sad moram kontrolirati svoje pokrete, zašto ih ja ne bih samo pustila? I tako je i bilo. Ne sjećam se detalja, **ali se sjećam te opuštenosti. Kao da prodišeš**. Ali, odmah je bila packa. Sjećam se, držim mater za ruku i kažem joj. A ona kaže, šta je među nogama!? Šta imaju dečki, šta imaju cure? Ja šutim, ništa mi nije jasno, ali

osjetim da je nekakav problem. **To ti je mater i kad mater tako kaže, onda je tako ili nikako, barem u toj dobi.** Pa nekakve priče da su to samo faze, da će to proći. I onda sam stvarno povjerovala u to dok nisam došla u prvi pubertet. Drek. Što sam starija, to još gore. OK. Prođe prvi pubertet. Užas, taman je krenula disforija. **Što je najbolje, kasnio mi je pubertet jedno četiri godine u odnosu na ostale vršnjak(inj)e.** I onda ljudi pitaju: "Zašto ne jede?" Jedna od najtipičnijih stvari kod trans žena i ormara: anoreksija. Zašto? Zašto da jedem, zašto da živim? Podsvjesno. Čemu, kome? Da idem u školu i da me tamo tuku jer sam pičkica? Pitaju, otkud depresija. Ne znam. Evo, došla. Bog je poslao. Suludo je to na toliko razina.

Abergaz - Sonjin bluz (Površina EP)

Da nisam na hormonima, ne bih ni bila živa. Doslovno. Godinama sam pred ogledalom vježbala kako da budem tip. Čak sam izmislila i **Faraona Slavka** po onome što društvo očekuje od mene. Stvarno sam se probala uvjeriti da sam nešto što nisam. Ja sam godinama pred ogledalom vježbala kako da budem tip. Gestikulacije, ekspresije lica. Meni je to sve cijelo vrijeme bilo ne prirodno. I onda mi neki kažu, pa ovo što si ti sad je ne prirodno!

Faraon Slavko - Vuf! Vuf! (OFFICIAL HD MUSIC...)

Koliko ti muzika pomaže?

– Uvijek mi je ventilacija. Taj pank mi se i svidio zbog toga što mi je prije svega lingvistički pomogao, jer sam i kao dijete imala puno problema s izgovorom rečenica i riječi, pogotovo slova r. Meni je pank tu pomogao kao što možda nekome pomogne **hip-hop, heavy metal, trash metal, trap** danas, možda, ne znam šta se sve sluša, a da ima i teksta. **Meni je tako pank uletio, jer mi je prije svega bila uzbudljiva ta energija,** pa onda shvatim, gle stvarno nešto i govori ta muzika. Meni je to uvijek nešto govorilo i kroz muziku i kroz tekst. I dan-danas. Taj ritam, tupa-tupa ili tup-ta-tup-ta-da, naprosto meni odgovara. Sad, evo, cijelo vrijeme dok pričamo uživo, i rečenice slažem kao da nakon svake imam stanku, prijelaz na bubnjevim ili tako već nešto. Nije sad možda nešto što se toliko čuje na van, više podsvjesno mi je ugrađeno da imam takav neki *flow*. Tako da mi i to isto jako puno znači u životu. To mi je pomoglo da se uopće idem izraziti, što mi je kronično falilo u to vrijeme. Bila sam maltene mutavo dijete. **I Novi val,** to mi je isto bilo full interesantno od muzike.

Pank je jako bitan dio mog karaktera. I uopće nošenja sa svijetom i sa sobom. **Nije bezveze da mi se sada ovaj album zove "Odu živci".** Nije ništa slučajno, već stvarno odu živci. Odu živci, nema više rasprave, samo svađanje, samo deranje. Jer doslovno dolazim u te situacije kao i iz te pjesme. Kao, ne volim politiku, ali ovo je moje mišljenje.

Okej. Ne volim ljubav, ali ovo je moja. **Ne volim to, ali... uvijek taj ali. I onda od tog "ali" odu živci. Jer uvijek je negdje taj "ali".**

Odu Živci

Može li se bez podilaženja?

– Postoji opcija da se ne podilazi, ali onda ima i manje radioplaya, manje nastupa. Općenito manje medijske pozornosti. **Mene, recimo, u Zagrebu može pustiti samo Radio Student** u dvije emisije. I valjda općenito u Hrvatskoj. Ok, mislim da su me i na pulskom **Radio Rojc**, u sklopu emisije Proces jednom puštali kada sam nastupala u **Klubu Kotač**, i imala sam jedan intervju na radiju **HR1**, ali to je bilo prije tranzicije. U Sloveniji su me, recimo, najviše puštali u Mariboru na **Radio Marš**. Isto nekakva studentska postaja. Vani me isto puštaju po tim privatnim radio-postajama. Postoje neki LGBT podcasti na Spotifyu, tamo mi uredno puste stvari. Čak je i zanimljivo da su na pank redditu uvrstili moju stvar **"Me Having Boobies but Also a Dick"** na Spotify playlistu r/punk.

Abergaz - Me Having Boobies but Also a Dick (...)

Dok ovdje na pank sceni itekako fali doze samokritičnosti u velikoj mjeri. Sve se to pomno kalkulira kako bi se imali kontakti za svirke, turneje, izdavanje ploča. Kad se ide iskreno, onda nema toliko i takve kalkulacije! **A scena je već naviknuta na to da se podilazi upravo onima protiv kojih se treba buniti.** Treba se buniti, jer funkcioniraju po jednom autokratskom, ja bih rekla čak i po meritokratskom principu. Pripisuju zasluge jedni drugima po nekakvim mjerilima samprozvanih arbitara. Onda još ako si trans i ne pristaješ na tokenizaciju, odnosno da im služiš za pokazivanje kao maskota, onda te izbace iz svega. Kao da ne postojiš. Čast izuzecima, stvarno ih ima, ali oni, nažalost, potvrđuju pravilo. Neki mi kažu da sam možda malo previše kritična prema cijeloj sceni pa da zato nemam nastupa. Mislim, zašto onda uopće da nastupam za takvu scenu? Pogotovo taj jebeni pank! **Ako tu ne mogu reći što stvarno mislim da je i ako stojim iza toga, e onda jebem ti takav pank.**

Sve se shvaća osobno?

– Da, sve je osobno zato što smo u kapitalizmu. On nema nikakve druge ideologije osim individue u društvu. I onda ono što netko i politički ima protiv neke osobe, odmah postaje i osobna razina. Zato što se, tobože, tom kritikom ugrožava nečiji kapital. **A što je čovjek u kapitalizmu bez kapitala?** Klošar. Kad imaš para i lud si, onda si ekscentrik. Svi te gledaju kako da ti se uvuku, neki se čak i namažu vazelinom.

Jedna od najtipičnijih stvari kod trans žena i ormara: anoreksija. Zašto? Zašto da jedem, zašto da živim?

Podsvjesno. Čemu, kome? Da idem u školu i da me tamo tuku jer sam pičkica? Pitaju, otkud depresija. Ne znam. Evo, došla. Bog je poslao

A da imaš para, trebaš raditi. Vozila si dostave za Wolt?

– Da, premda sam se bojala za vlastiti život. Svejedno, rekla sam im otvoreno što sam. Ali, na stranu to. Tu je više bilo prijetnji od kolega. I straha od nekakvih dostava gdje mi netko otvori s majicom tipa HOS ili nešto, pa me odmjerava od glave do pete i ne zna je l' bi me ubio il' samo uzeo hranu. **Tako su se počele dešavati neke situacije i s kolegama koji su počeli nešto dobacivati**, skupi se njih dvoje-troje pa se nešto grbave, a ja kost i koža, jebemu sve. Realno, svatko me može prebiti. Ne da mi se više to, pun mi je kurac te ceste općenito. Sad se pokušavam specijalizirati za programiranje videoigara. **I da se maknem od te ulice, tih glupih i fizičkih marginalnih poslova na kojima te ionako premalo plate. Općenito su radnička prava slaba ili nikakva. Sve je nekakav prekarni rad** cijelo vrijeme. Ne možeš tako cijeli svoj radni vijek, a da pritom i nekako ne pukneš od svega toga.

I izbor posla utječe...

– ...na to hoću li živa ostati. Nama je prosjek da nas ubiju do 35. godine ako smo u javnosti. A ja baš ne mogu više nazad. Tako da sam si možda život sjebala što sam se uopće išta javno išla aktivirati. Najiskrenije! **Možda, da sam mogla šutjeti i o seksualnim napasnicima i političkim idiotima koje, nažalost, znam i osobno** iz nekakvih birtija i party-okruženja...kada nema kamera, kada je opuštenije, kada se ne moraju toliko kontrolirati, onda si daju oduška. **I tu ne mislim samo na ove HDZ, SDP prdonje neke stare. Mislim i na ovo što se sad predstavlja kao nekakva "nova nada,"** ovi iz "Možemo!", recimo. Ja se dobro sjećam kako sam i Tomaševića upoznala. Bila sam tamo, dok su oni još bili s Radničkom Frontom, dok su imali stožer u Spunku još. Ne znam koji su to izbori bili, to je bilo negdje 2016., 2017., nešto tako. Znam da me **Tomašević** vidio, čekirao, ja u full makeupu s perikom u duginim bojama i onda kada je prošao kraj mene, po leđima me odalamio fino, dok nešto kima glavom i skreće pogled dalje. Ja gledam, ono, bog te jebo, koji si ti sad? Onda sam poslije saznala tko je on. Isto živčenjaka koji glumi da je kul. Mislim, da se razumijemo, oni su za mene svi od reda šupčine. Da kažem išta detaljnije od toga, mislim da samo riskiram nekakvu tužbu, za koje oni već imaju uhodane odvjetnike, što bi me hvatali na neki pogrešan zarez pa bih zbog toga ja i izgubila sporove, jer nisam akademski obrazovana i ne mogu si priuštiti odvjetnika i sama.

Dostavljala sam za Wolt premda sam se bojala za vlastiti život. Svejedno, rekla sam im otvoreno što sam. Ali, na stranu to. Tu je više bilo prijetnji od kolega. I straha od nekakvih dostava gdje mi netko otvori s majicom tipa HOS ili nešto, pa me odmjerava od glave do pete i ne zna je l' bi me ubio il' samo uzeo hranu

Zao ti je što si tako otvoreno išla sa svojom transrodnosću?

– Naravno, zato što me izluđuju oko toga. **Ne da ti idu "samo malo" provocirati i razum i tvoje vlastito iskustvo, već ti bacaju direktno difamacije na tvoj račun,** koje utječu direktno i na moje zaposlenje i moje bilo kakvo življenje. Netko tko je došao u ovaj grad mene hoće istjerati iz vlastitog grada, jer ja sam im tu, kao, višak za neke njihove planove. Jer ja se ne uklapam u token priču. Jer ne mogu od mene maskotu raditi. Nisam profitabilna. Nisam utrživa.

Frustrirana sam **jer nemam izbora**, jer znam da, ako neću ja reći... evo na primjer, **jedan trans muškarac, koji se borio za razotkrivanje TERF-ica u Centru za ženske studije**, podržava **Radu Borić** iz Nove Ljevice u koaliciji Možemo! i ostalu tu ekipu koja je podržala Centar za ženske studije i TERF-ice tamo. I sada, štoviše, taj isti lik je moderirao tribinu "**Glas trans zajednice i radikalni feminizam**", koja mi je bila u najmanju ruku bezvezno odrađena, jer nije se usudilo doticati u ključne probleme direktno. U međuvremenu, TERF-ica Rada Borić je sada postala i glavna za MO Trešnjevka-Jug, gdje sam i ja prebivalištem upisana, a TERF-ica Ivana Kekin ju je zamijenila u Hrvatskom saboru. Ono, "tnx" trans "frende", kaj si ih i ti branio u kampanji da dođu do još veće političke moći! Pa dokle i kamo tako?

Rada Borić je **Dorotei Šušak**, izvršnoj direktorici Centra za ženske studije, svesrdna podrška. Otvorena je podrška i njima i onim rad-fem grupama koje pod krinkom feminizma zapravo isfuravaju transfobiju.

I onda se ja sad pitam kako je moguće da je i politički vrlo aktivnom trans dečku takvo što "promaklo." I trans je i u aktivizmu je. I kako sad u isto vrijeme podržava Radu Borić, koja podržava Doroteu, a s Doroteom se posvađao jer je TERF-ica? Ali, evo jednostavno objašnjenje. Sad je Možemo! na vlasti, a on je sada zaposlen u Trans Aidu. Podržava ih koliko god se borio protiv njih. Podržava istu tu struju koja radi svim silama protiv trans osoba. E, on sad radi u jebenom Trans Aidu i tamo prima plaću. Pa jebemu sve!

Kako se ti osjećaš u svemu tome?

– Osjećam se jebeno ljuto! Baš me to raspižđuje! **Ne mogu vjerovati da su ljudi toliko podložni PR-u i sitnim političkim trgovinama**, ljudi koji su do jučer tvrdili da su za našu stranu. Da su za naša prava. Da su protiv tih koje sada brane! I koje sada opravdavaju na svim mogućim razinama. Gledaš po komentarima. Jasno da će doći tamo neki desničar i popljuvati te na najgoroj osnovi. I normalno da je to takav debil, čim je takve političke orijentacije. Lik s manjkom empatije prema društvu i različitosti u društvu. Maltene sociopat. Al' onda dođu ovi koji su, kao, šatro na tvojoj strani. I nesvjesno, valjda, ili ako je svjesno, onda još gore, rade istu presliku. Rade **isto sektarenje jedne političke stranke, a do jučer su svi kenjali kako su "svi isti!"** I onda doslovno za jedan sendvič se prodaš nekome tko ti se nasmiješi, ma daj ajde.

Kako je to moja zajednica, ako ide protiv mene? Ako se ne želi niti boriti za to da dobijemo potrebnu medicinsku skrb, da lakše dobijemo dokumente, da možemo normalno raditi, pa makar i online, jebemu sve! Ne! Sad je to, šta? Za struju koja hoće oduzeti, meni hoće oduzeti, osobnu iskaznicu jer ja sam po njihovoj teoriji, unatoč svim medicinskim dokazima, *crossdresser*? Jer neka srednjeklasna i bijela "feministkinja" je '70-ih nešto tamo rekla...a to su njima svetinje?! Isti kurac kao i kad je feminizam bio rezerviran samo za bijele srednjeklasne cis-žene u srednjim godinama. Šta je sad ponestalo crnkinja, pa sad nas silujete!? I to ide tako unedogled. U sve pore društva.

Spominješ dobivanje dokumenata. To si riješila?

– Da, sad imam dokumente. **Sad kod prijave za posao dobivam odbijenice u pravom rodu i to je nevjerojatan napredak.** Nadam se da je sljedeći korak i neko zaposlenje.

Kako ide traženje posla?

– Slabo ili nikako, barem s ove točke gledište. U IT industriji se zahtjeva najviše rad u engineima za koje ti treba, da uopće možeš početi učiti raditi u njima, kompjuter od jedno sedam hiljada kuna. Ja nemam tolike pare. I onda radim igrice na laptopu što ima 128 MB grafičku, 3 GB DDR2 RAM-a i radim u Godot engineu umjesto u Unreal engineu, koji je sad najtraženiji. I tamo radim što mogu u tim granicama. **Sad radim trenutačno jednu pucačinu da imam nakon "Super Vilija" i 3D igru za portfolio.**

Radim na tome koliko mogu i stignem uz sve drugo. "Super Vili" je na **Steamu** i na **Itch.io** servisima. A **prihodi su minimalni**, 500 dolara otkako je izašla igrica. Nisu to uopće nekakve velike pare, kako ih laici često zamišljaju, zbog i mainstream medijske podrške koje smo za nju Ivana i ja dobile, ali da dobro dođu, bome dobro dođu, pogotovo u ova vremena. To je više za platiti si tečaj programiranja 3D igara na Udemyu, kupiti za jesti i piti, ali ajde, **uspjela sam si kupiti i tenisice u outletu od toga, tako da hvala od srca svima na podršci i kupovini igre.**

Kakva je to zajednica koja se ne želi niti boriti za to da dobijemo potrebnu medicinsku skrb, da lakše dobijemo dokumente, da možemo normalno raditi, pa makar i online, jebemu sve! Ne! Sad je to, šta? Za struju koja hoće oduzeti, meni hoće oduzeti, osobnu iskaznicu jer ja sam po njihovoj teoriji, unatoč svim medicinskim dokazima, crossdresser?

Sama si se educirala za izradu videoigara?

– Da. Imam još prije toga školu za Android programiranje na Algebri. Kako sam to završila, odmah mi je došlo da ja želim zapravo igrice raditi.

Negdje 2016. sam se počela obrazovati u tom smjeru. Ne ide to tempom koji bi meni bio drag. Nego ide kako uspijem. **"Super Vilija" sam skupa s Ivanom radila, ona je crtala, ja programiranje.** To mi je, zapravo, prva igrica, a da nije demo, da ima glavu i rep. A sad ovo drugo ne znam kad ću uopće završiti.

Većinom živim od danas do sutra. Pomogne mi Ljubav, pa malo boce vratiti u trgovinu. Jednom mjesečno, ako mogu, roditelji mi uplate. I osjećam se k'o govno. Jer ne mogu u ovim godinama zaraditi pare od vlastitog posla kojeg imam više nego ikad prije. **Mogu samo volontirati. Ne dao bog da me netko plati! Jer valjda je to ispod časti.** Ako je neki plaćeni posao, odmah je problem što sam trans. Ali kad je volontiranje? Ma da, može, različitost, kako smo napredni! Ali kad treba platiti? "Da l' želiš dati pare takvoj osobi? Jel' želiš podržat' takvu osobu. Hmmmmmm, šta će susjedi reći?" (smijeh)

Džaba i struka i iskustvo prije autanja, niš'. Ništa to ne vrijedi. **Jer tu kao da nije bitno što sam ja prije završila i iskusila, već je bitno što sam ja nakon autanja i kako će to za firmu izgledati, da mene sad zaposle.** To nije ni do mene niti sam ja to izmislila niti to zagovaram, nego je to naprosto tako. Barem u mojoj situaciji. Ne mogu nikad pričati za sve trans osobe ikada nit' mi je to namjera. Mogu jedino vlastito iskustvo podijeliti.

Kad smo kod iskustva, kakvo je ono s tranzicijom u Hrvatskoj?

– Recimo, **doktor Altabas**, endokrinolog s KBC-a Sestre milosrdnice, zadužen za hormonalnu terapiju trans osoba, djeluje mi kao da je potpuno nezainteresiran za rad s pacijentima. To nije samo moje iskustvo, ali tko će to i javno

reći? **I osobe s kojima sam u istom sosu**, rijetko koja ga može bez gnušanja podnijeti. Jako me to trenutačno nervira, jer i ja bih da mogu otvoreno i neku takvu stručnu osobu, da mogu pitati sve što me na tom polju zanima, bez nelagode od mogućih neprimjerenih izjava u stilu: "Ha, ne znam dušo", što sam i sama doživjela. Možda mu je bio loš dan, tjedan, mjesec, godina? Svejedno, opuštenije sam razgovore i na poreznoj imala, nego s njim.

Većinom živim od danas do sutra. Pomogne mi Ljubav, pa malo boce vratiti u trgovinu. Jednom mjesečno, ako mogu, roditelji mi uplate. I osjećam se k'o govno. Jer ne mogu u ovim godinama zaraditi pare od vlastitog posla kojeg imam više nego ikad prije

Ima sada na KBC-u Zagreb nova doktorica, Tina Dušek, čuo sam jako pozitivne komentare o njoj s nekoliko strana. Kako je s dostupnošću ostalih usluga?

– To je super, možda se zbog tih pozitivnih komentara i ja prebacim kod nje. A ovo za dostupnost je skoro pa OK, ali na papiru. Imaš stvari koje nisu ni na papiru. Recimo, nemaš kirurga u cijeloj državi za donju operaciju. I što sad? Sad bi trebalo, prema zakonu, tražiti HZZO da plati operaciju u drugoj državi. Ali, koliko ja znam, ne postoji niti jedan slučaj gdje je HZZO to odobrio, jer se na to gleda kao na estetsku operaciju.

Ne postoj kirurg za tu operaciju, navodno je bio prije, ali da su ga iz komore protjerali van. Dakle, ne možeš nikako to raditi preko zdravstvenog osiguranja, već o privatnom trošku. Problem je što oni te operacije ne smatraju medicinski opravdanima, ili kako već to klasificiraju, nego ih gledaju kao estetske operacije. Drugim riječima, ja moram platiti 10.000 eura da odem u Beograd i to obavim. Meni sad još fali jedno 4500 eura za to. Kod nas, navodno, postoje doktori koji bi htjeli "probati" izvesti tu operaciju. Ali, mislim, bože me sačuvaj! Mislim da sama ta riječ dovoljno govori. **"Probati, da vidimo šta će biti..."**, super, baš ulijeva povjerenje, lol.

Maltene rade na tome da te tijekom cijelog procesa, od istoga i odbiju. Sjećam se svojeg dolaska do hormona. Koji je to bio proces. Doktorica opće prakse mi treba dati uputnicu da dođem na savjetovanje kod **profesorice Ive Žegure i doktora Arbanasa**. Dakle, kod psihologinje i psihijatra. Meni tadašnja doktorica opće prakse prvo nije htjela dati prave uputnice. Pravila se da ne zna kako. Doslovno mi je rekla: "Šta sad prvo kažeš da si bi, a sad kažeš da si i trans. Kako sad to?" Doktorica opće prakse! Dok nije došla i **Nike iz Trans Aida** sa mnom kod nje, i ponovila joj isto što sam joj i ja govorila godinu dana, ona se odjednom sjetila dati mi prave uputnice. Najnormalniji dio tog procesa su mi bila testiranja i razgovor s doktoricom Žegurom, jer mi se prije svega obraćala u pravom rodu bez ikakve zadržke, a i u ostatku evaluacije kod nje sam se osjećala kao još jedno ljudsko biće, umjesto kao životinja u ZOO.

Psihološku evaluaciju rade budući da se transrodnost kod nas, prema *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD)* još vodi kao ICD-10, a ne po revidiranoj ICD-11 od prije dvije godine, **po kojoj transrodnost više nije poremećaj**. Prema ICD-10 se klasificira kao F.64 – poremećaj rodnog identiteta. Ja zbog nekih općeživotnih situacija i trauma imam, između ostalog po ICD-10, poremećaj emocionalne stabilnosti F60.3 pa mi je i to još više oduljilo cijeli proces. Par mjeseci nakon doktorice Žegure, dolazim kod doktora Arbanasa, psihijatra. On odradi prvi razgovor. I taj prvi razgovor je bio kao da možemo pričati i o kebabima. Drugi razgovor isto, ali kao malo ulazimo u problematiku. Pa treći razgovor...to su sve odmaci od par mjeseci. I baš iz toga dobivam dojam da te žele odgovoriti, na bilo koji način, od tranzicije i natjerati da odustaneš.

To je ono **zbog čega se taj proces može oduljiti i godinama**. Kao što je bilo i meni. I onda, nakon toga, napokon dođeš do nekakvog psihijatrijskog vijeća koje te treba evaluirati. Dođeš tamo pred neke ljude koje prvi put vidiš u životu i sad ti moraš otvoriti dušu. Prije tebe bude ekipa u pratnji pravosudne policije, zavezana u lisicama. I onda sam ja na redu, tad sam imala 31 godinu i kažem: "Ćao, ja sam Sonja, imam 31 godinu, ja sam trans žena. Ne znam jel' vi sad mene trebate nešto pitati ili ja mogu ići i izvaditi dokumente?". **"A šta će ti dokumenti?"** "Pa trebaju mi da ljudi ne misle da se lažno predstavljam ili da sam nešto što nisam." **Drugo pitanje: "Koja ti je seksualnost?"** **To je važno za evaluaciju?** I onda nakon toga čekaš papir, potvrdu. Jedno mjesec dana. I onda s tim papirom na socijalno. Pa na socijalnom, iznenađujuće, tamo kod mene na Trešnjevci...najnormalnije sve bilo, svaka čast ženi, joj ne mogu joj se sjetiti ni imena, ni prezimena, ali i ovim putem joj puno zahvaljujem na iznimnoj susretljivosti i profesionalnosti, prije svega.

Ona i profesorica Žegura, stvarno svaka čast. Svoj dio su odradile maksimalno. Ali ovo ostalo!? **Pa te onda odbije endokrinolog.** Pa bi on ipak pričekao još mjesec dana da prođe. Nakon godina čekanja, moraš još mjesec dana čekati hormone za tranziciju, jer bi on još malo razmislio i dao vremena za isto!? Pa to je cijela vječnost! Tako si blizu, a tako daleko od toga da se osjećaš normalno u vlastitom tijelu. Ja sam se osjećala dobro već nakon mjesec dana uzimanja hormonalne terapije. Sada sam dvije i pol godine u tranziciji, i unatoč **"But wait, there is more!"** situacijama u svijetu i još jednom pubertetu, osobno sam si sa sobom bolje nego ikada prije.

Koliko ti je trebalo da dođeš do hormona?

– **Sedam godina.** A još dokumenti...dokumente sam sad, evo, prije možda dva mjeseca riješila. Manje čak. Mislim da nijedna osoba ne bi trebala prolaziti takav proces. I još sve ide preko Nacionalnog zdravstvenog vijeća. To su isti ovi što odlučuju o pandemiji, oni odlučuju i o životima trans osoba zato što smo mi, očito, nacionalno pitanje. Nemam druge riječi osim ljutnje i bijesa. I taj proces cijeli je užasan i dehumanizirajuć vrlo. Uf.

Izluđuje te to?

– Pa izluđuje te, da, **svakako te izluđuju pitanja o vlastitom identitetu.** Zato što ti se cijelo vrijeme obraćaju u krivom rodu. Cijelo vrijeme se ponašaju prema tebi kao da si neko priglupo biće. Mislim da bi s mačkom s manje krevljenja razgovarali. Nemaš dojam da oni s tobom pričaju kao s čovjekom. Kažem, čast izuzecima. Ove dvije osobe koje sam navela. Ali, ovo ostalo...ne znam jel' se njima to ne da raditi ili nas toliko mrze iz dubine duše ili nešto drugo... Tako da da, to definitivno može još jače pojačati disforiju i, ako ih i nije bilo prije, stvoriti i one crne misli. Definitivno, da! Zato što im to ispada kao da i je cilj, moj osobni zaključak. **Da te tako izlude prije nego što dobiješ pravo na svoj život, pravo da robujem isto kao i svaka druga osoba.** **Nikakav poseban tretman.** Poseban tretman je jedino ugnjetavanje, to da. Tu je poseban. Zato što je to posebna niša ugnjetavanja. I podsmjehivanja. I omalovažavanja općenito. Meni o tome ovisi život. Pa onda kada si ovakva kao i ja gdje god dođeš, imaš prvi dojam da smetaš...

Gdje ne smetaš?

– Ha, ono...**oko Medike na par metara kvadratnih, u Krivom putu na par metara kvadratnih.** Tu dođem do Konzuma u kvartu. Nekad odem do Spara, evo...pa odem do Ljubavi. U četiri zida. Gdje da ja idem? Prođem bajkom nekad malo kroz grad. Ako me ne šora PTSP. Ako sam si OK. Ako mi je taman samopouzdanje, izbalansirano u čakrama, ma joj, ha ha..... Sve ovisi o mojim žvcima. I o tome jel' imam za jest'. Je l' ću gladovat, je l' ću ovo, je l' ću ono. Egzistencija. O tome. I to je baš šugavo.

A dokumente sam dobila tek kad sam stis'la sve na najjače i preko zidova predrasuda. **I kad je Jutarnji pisao o "Super-Viliju". Tri dana nakon toga, zovu me iz Nacionalnog zdravstvenog vijeća da osobno dođem preuzeti dokumente.** Ispričavaju mi se, jer sad, kao, vide koliko je to nama važno.

To je čisti oblik rođaćkog kapitalizma. Gdje ti nećeš moći, čak i da imaš kapital, nećeš ništa moći, ako ne znaš i rođu. Ili ako se nisi rodi svidio/la. Bez obzira na njihove dužnosti koje imaju po zakonu. Oni su to s dokumentima morali riješiti u tri mjeseca. Meni je taj dio trajao godinu i dva mjeseca. U državi koja već od 2014. ima i zakone i rokove za sve te procedure. **To sve govori da njima nije u interesu odraditi svoj dio posla,** što bi trebali po službenoj dužnosti. Daleko je to od bilo kakve jednakosti. Kamo sreće da je to i drugima uspjelo pogurati procese. Nitko sretniji od mene.

Najiskrenije. Ali, zar je to način? Da se doslovno mora prijetiti tužbama kako bi odradili svoj birokratski posao? Znači, ja s tim ništa drugo ne dobivam, nego ono osnovno, legalno pravo da se zaposlim s identitetom koji imam, i koji imam dokazan po svim ispitivanjima. **Doslovno sve medicinske analize sam prošla i šta još hoćete od mene?** I šta se onda ima sad dalje analizirati, stavljati sve tu u neko nacionalno pitanje iz državničke pozicije, kaj smo ti mi skrivile i skrivili, šta ti se digo i bilo ti zbog toga nelagodno, jer "štaćmi okolina sad reći?" Ili ono kad kao to opravdavaju, da je to sve tako oduljeno, da se "slučajno ne bi netko zajebao?" Pa jebem im sve, **to će znati nakon dva mjeseca hormona i ima puno pravo odustati od terapije, ako ne odgovara, dapače, kada i pristaješ na istu terapiju, ionako potpisuješ da je preuzimaš na vlastitu odgovornost i da si svjesna** ili svjestan rizika i beneficija, kao punoljetna osoba, sa potvrđenim psihičkim zdravljem i sposobnosti samoodlučivanja – to potpisuješ endokrinologu, svojom rukom. To su razlozi zašto to dugo traje? Tko se tu ikada predomisli? I ako se netko predomisli, zašto se predomisli? Zato što će im netko propucati glavu. Zato što nemaju para da odrade sve što treba. Da i medicinski i estetski budu u skladu sa cis standardima. I onda, šta, riskiraš život ako odeš van do trgovine. Tko će te zaštititi? Jel' te uopće treba netko zaštititi? Već kao obični građanin si "drugorazredan". Ali tek ovo? Koji je onda ovo red?

Svakako te izluđuju pitanja o vlastitom identitetu. Zato što ti se cijelo vrijeme obraćaju u krivom rodu. Cijelo vrijeme se ponašaju prema tebi kao da si neko priglupo biće. Mislim da bi s mačkom s manje kreveljenja razgovarali. Nemaš dojam da oni s tobom pričaju kao s čovjekom

Nekoliko puta si spomenula Ljubav. U vezi si?

– Da, upoznala sam Ljubav preko mojeg odgovora na neki transfobni status Sanje Kovačević, one rad-femice šta nas mrzi. Znači, totalna romantika, ha ha! Ja se tamo svađam s nekom TERF-icom i današnja Ljubav lajka mi jedan komentar. Dodamo se na Fejsu. Počnemo nešto lagano pričati. Pa mi nastavimo pričati, dopisivati. Onda videopoziv. Pa da se idemo naći uživo.

Postoji li strah među trans osobama da će, zbog toga što su trans, vrlo teško naći nekoga za vezu?

– Prisutan je taj strah. Koliko primjećujem, kod populacije mlađe od mene najčešće pitanje je kako dejtáš. Kako izaći na dejt? Kako s nekom osobom uopće doći do toga, ideje dejtanja, u nekoj komunikaciji? Ne da je tu samo strah oko toga da mi se možda netko neće karakterno svidjeti. Nego da ti ne napravi sačekušu, da te ne prebiju i ubiju. To stvarno nije zajebancija! Može biti opasno po život, ako si neoprezna. Tako da me i ne čude ta pitanja. Pogotovo od trans žena puno mlađih od mene. I one žele malo otkriti život, žele malo živjeti, naravno. Ali sjećam se da je i kod mene, zapravo, dejtanje najviše bilo na način da meni neka osoba uleti, pa da ja onda odlučim jel' mi odgovara ili ne. A dosta često bi znali uletiti, najblaže rečeno, *creeperi*. I online i uživo. Valjda takvi imaju neki fetiš, na proganjanje i izluđivanje nas. **Doživjela sam transfobne napade, recimo, u Hotpotu. Gdje me jedna cis lezbijka išla uvjeravati da ja nisam trans.** Ima već tome par godina. Taj dan sam sa svoje dvije frendice, koje su isto trans, izašla van. Bila sam u totalnom downu, taman su me opet odbili za hormone ili tako nešto je bilo, ne sjećam se više. Kao, ajde idemo malo van da se razvedrimo. Idemo, kao, u safe zonu. Ja doslovno u Exploited majici i neka sitna neuređena bradica, pijem neki Somersby, umirem na onu MTV muziku. I ona prvo njima uleti: "joj kak' ste super, baš ste se super skockale." Sve nešto sladunjavo, već osjetiš nestabilnost u zraku...pa hvala, ovo, ono. I sad ova frendica da uključi i mene u razgovor kaže: "pa i ona je s nama." I ova cis lezbijka se začudi: "kak' misliš ona?" - "Ma kao, samo se nije stigla srediti." **I ova mene doslovno ovako dolje prima i kaže: "vidiš da nisi ona."** Znači pukla sam. Ja prolijem pivo po njoj i mi odmah letimo van. Jer, ja sam nju zalila, nema veze što me ona bez mojeg pristanka uhvatila dolje. Ja sam prolila piće po njoj. Ja sam napravila sranje.

To je čisti oblik rođaćkog kapitalizma. Gdje ti nećeš moći, čak i da imaš kapital, nećeš ništa moći, ako ne znaš i rođu. Ili ako se nisi rodi svidio/la. Bez obzira na njihove dužnosti koje imaju po zakonu. Oni su to s dokumentima morali riješiti u tri mjeseca. Meni je taj dio trajao godinu i dva mjeseca. U državi koja već od 2014. ima i zakone i rokove za sve te procedure.

Znači, ni u sigurnim zonama...

– Ma koje sigurne zone!? To ne postoji. To nije sigurna zona. To se ne može garantirati. To su PR pizdarije. Negdje na nekim događajima imaš ljude kaj se trude više, manje ili nikako, ali nitko ti ne može reći da je išta safe zona. Dodeš u queer friendly klub? Nije friendly ako si trans, jer organizatore nije briga tu noć.

Čak i tamo gdje bi trebala pripadati, ispada da nisi dobrodošla.

– Isto ne pripadaš! Pa da! Ne žele te. I to je to. Ako treba za političke bodove, PR, koje god bodove, reći će da uključuju i tebe. Čak će možda i spomenuti neku slavnu osobu s kojom ti spadaš u isti koš. Reći će da su "upoznati s temom." Ali sve iz nekakvih pragmatičnih razloga. Da to i dalje ostane na margini, ali da se možda i zaradi na tuđoj patnji. Zašto ne? **"Ako neću ja, netko drugi će te pare uzeti."** Ta spika.

I među LGBTIQ* populacijom postoji visoka razina transfobije. Kada se pita osobe koliko su homofobni, bifobni, transfobni, transfobija je uvijek najviša. I među trans osobama! To je već tolika razina indoktrinacije, da već i prema sebi osjetiš transfobiju. Sjebano je to, full. Usvajaš predrasude. Podsvjesno se već stavljaš u poziciju da se ne smiješ tako ponašati čak niti ako si u safe spaceu, jer znaš što će biti. I onda doslovno sebe "autofobiziraš". Transfobija je puno češća i od bifobije i od homofobije. Evo, ako pričamo o autanju. **Što se tiče seksualnosti, tu danas možeš naći neku nišu gdje možeš funkcionirati, imaš nekakav osjećaj zajednice. A za trans? To autanje ispadne puno teže.** Puno češće se trans osobe prvo autaju po seksualnosti. A rod, to ne. Opasno je po život. Znam, napadaju se i gej muškarci i gej žene, cis...ali kad si trans,

to je onda samo još bonus na to sve da te netko ide iznapadati zbog toga.

Kad nemaš podršku ni društva ni roditelja, podivljaš. Podivljaš! Za što da se uhvatiš? Za što da se držiš? Pogotovo u tim formativnim razdobljima

Zašto je to tako?

– Predrasude. I reprezentacija. Ima genijalan dokumentarac Laverne Cox "Disclosure" na Netflixu. Tamo secira holivudski prikaz trans osoba i pokazuje da je, otkad je Hollywooda, prisutna i transfobija. Da je to predmet ismijavanja, da je to, ukratko, uvijek prikazano kao nešto što nije normalno. Nešto izopačeno, devijantno, neprihvatljivo. Svakako preporučujem "Disclosure". Jer ne znam nijedan drugi dokumentarac koji je tako ukratko i konkretno objasnio cijeli mindset prema kojem je, čim si trans, to jako loše. I od tud se i javlja, dosta često, i transfobija i kod trans osoba. Nemaš representation. Imaš samo negativce. Negativke. **Imaš doslovno cis glumce koji ismijavaju trans žene.**

Ako je reprezentacija isključivo negativna, kako se kulturološki povezati osim u nekakvom undergroundu unutar sitnih, malih komuna? Ali to slabo ili nikako dira mainstream. Jer mainstream je taj koji odlučuje kako će se ponašati prema tebi kad odeš u poštu, pekaru, kafić. To je ono što svima nama nije neka tajna ili filozofija. To je višestruko potvrđeno da utječe na našu podsvijest, a bome i na predrasude. Ako je nešto prikazano isključivo kao negativno, tako će se i doživljavati. Odgojno smo uvjetovani, bez obzira na ono vlastito u glavi, poimanje sebe i svijeta oko sebe. I svijeta u sebi, na kraju krajeva. Imamo cijelo vrijeme taj jedan odgojni moment koji nas usmjerava prema tome kako ćemo mi međusobno komunicirati u svakodnevnim situacijama. Između ostalog, sve to usmjerava i predrasude. Koliko god se nama one sviđale ili ne. One su tu prisutne. I ja ih imam. Svaka osoba ih ima.

Koliko je tebi okruženje u kojem si odrastala otežalo ili olakšalo?

– **Otežalo, puno više mi je otežalo. I neprihvatanje mojih roditelja.** Utjecalo je na moj karakter i na moje samopouzdanje. Imamo nekih pomaka u zadnje vrijeme. Ali to je i zato što se rjeđe vidimo, pa se i ja nekako pokušavam psihički pripremiti za nepromišljene izjave, za dobacivanja ili svađu. A bilo je i toga, ne jednom. Dijametralno suprotnih stavova o društvu.

Rijetko kad je kompromis u moju korist. Pa onda kad zbrojiš živce koji su otišli nepovratno, nekad to zna sve djelovati kao pirova pobjeda. Kao ono, imam dokumente, jesam na hormonalnoj terapiji. Ali što sam sve u međuvremenu morala proći? I što još tek moram proći? Nikad nisi mirna

Kad si im se autala?

– 2013., prije osam godina. I još to nije došlo na svoje. Došlo je do toga da funkcioniramo tako da znamo koje teme da izbjegavamo. I da nam je čisto drago da se vidimo, popričamo o nečemu sasvim desetom. Oni još uvijek ne mogu transrodnost povezati sa mnom. Teško im je prihvatiti da sam i ja to. Oni svakako imaju svoje mišljenje o svemu tome. Koje je, moram reći, evoluiralo od 2013. naovamo. Nije više toliko desničarsko. Svašta se tu izreklo. Vjerujem, pod utjecajem emocija i nepromišljenosti. Ali, najlakši test

ako želiš provjeriti jel' te dijete zajebava ili stvarno je to što kaže da je, jest da ti prihvatiš, da se obraćaš u pravom rodu, pa da vidiš je li dijete odustaje od toga ili se odjednom osjeća bolje. Odjednom hoće komunicirati. Odjednom hoće stvoriti nekakav kontakt! A ne ovako, kada ti na kraju jedino preostaje da se distanciraš radi vlastitog psihičkog zdravlja.

Puno češće se trans osobe prvo autaju po seksualnosti. A rod, to ne. Opasno je po život. Znam, napadaju se i gej muškarci i gej žene, cis...ali kad si trans, to je onda samo još bonus na to sve da te netko ide iznapadati zbog toga

Opet kompromis?

– Je, iritira me to jako jer vidim u kojem smjeru ide taj kompromis. Rijetko kad je kompromis u moju korist. Pa onda kad zbrojiš živce koji su otišli nepovratno, nekad to zna sve djelovati kao pirova pobjeda. Kao ono, imam dokumente, jesam na hormonalnoj terapiji. Ali što sam sve u međuvremenu morala proći? I što još tek moram proći? Nikad nisi mirna. Barem je to moj dojam. Možda nisam u pravu. Da bar nisam. **Trebam neke sretne primjere. Ali iz ove moje, slične pozicije. Jer, obično, kad čujem neke sretne primjere, njih prije svega obitelj prihvaća.** Nema da se tu sad odrekao netko nekoga, već najgore bude to da je obitelj zbunjena. OK, i ja sam bila. Ali, potražili su stručnu pomoć, informirali se, bili podrška, podrška su dan-danas. I onda pričam s takvom osobom, sa trans ženom koja je iz takvog iskustva, na Transpozijumu prije dvije godine. I tek onda vidim koliko sam cijelo vrijeme, zbog svih okolnosti, u tom flight-or-fight modu i općenito stalno nekakvom survivalu. **Nije ni čudo da sam, kad je kao i sve u redu, na oprezu.**

Dok ta druga osoba sve prolazi puno opuštenije, osjeti se da ima podršku roditelja. Da nije na te načine bila toliko izluđivana kako sam to možda ja bila. A onda upoznam i osobu koja je u pet puta goroj situaciji od mene. I sad, uspoređivati se. Pitanje je s kim se uspoređuješ i zbog čega. Jel' se hoćeš podići ili uniziti, nivelirati, što god. Uvijek ćeš naći i ove i one primjere. Ali vidim da, unatoč takvim-i-takvim primjerima, podrška roditelja je full bitna. Da je okolina ne znam kakvo govno, **čim je tu i podrška roditelja, sve je puno lakše.** Opet budu ovakve i onakve epizode, opet ti se svašta u životu desi. I patnja i sreća i muka i olakšanje. Ali, kad nemaš podršku ni društva ni roditelja, podivljaš. Podivljaš! Za što da se uhvatiš? Za što da se držiš? Pogotovo u tim formativnim razdobljima. Na kraju krajeva, ja sam sada u drugom pubertetu. I to će još trajati jedno pet godina sigurno. Samo to da odradim, što sam trebala u svojim 10-im godinama. Sad imam 32. **Kad si trans osoba, tranzicija traje koliko i život.** Muka mi je od ovih tema više.

Nego, **gdje nabaviti badić s tucking podstavom na donjem dijelu?** Hvala unaprijed na svakoj korisnoj informaciji.

* Seriju tekstova "LGBTIQ* identitet – kako ga žive hrvatski umjetnici?" objavljujemo uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedenog Javnog poziva za

ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.